

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

RECENZJE I NOTY RECENZyjne

Tratado de Derecho agrario, Esther Muñiz Espada, Pablo Amat Llombart (directores), Wolters Kluwer España, S.A., Madrid 2017, ss. 972.

W 2017 r. na hiszpańskim rynku wydawniczym ukazała się publikacja, którą można by nazwać „Systemem prawa rolnego”. Wprawdzie od daty jej wydania minęły już prawie dwa lata, ale warto polskiemu Czytelnikowi przybliżyć jej założenia oraz treść. Przemawia za tym ranga publikacji, której redaktorami są znani i uznani profesorowie hiszpańscy. Ponadto rodzi ona skojarzenia i zachęca do porównania z włoskim „Trattato di diritto agrario”¹. Dzieło stanowi, zgodnie z deklaracją redaktorów, całościowe i usystematyzowane opracowanie problematyki prawa rolnego, rolno-żywnościowego, rolno-przemysłowego, rolno-środowiskowego i rozwoju obszarów wiejskich, uwzględniającego nie tylko podstawy legislacyjne, ale także literaturę oraz orzecznictwo. Za jego opublikowaniem przemawiała zarówno złożoność samej regulacji prawnej, jak również rola rolnictwa w gospodarce Hiszpanii.

Traktat hiszpański, inaczej niż włoski, jest jednotomowy, składa się z trzech części. Część pierwsza, poprzedzona wstępem, dotyczy prawa majątkowego i gospodarczego. Obejmuje ona rozważania o ewolucji prawa dotyczącego rolnictwa oraz o jego współczesnym kształcie, przedsiębiorstwie rolnym i gospodarstwie rolnym jako przedmiotowym składniku przedsiębiorstwa, działalności rolniczej, dzierżawie rolnej, użytkowaniu wód, organizacjach rolniczych i kontraktacji produktów rolno-żywnościowych, kredytach i ubezpieczeniach gospodarczych w rolnictwie, rolno-żywnościowym prawie pracy, ubezpieczeniach społecznych, konstrukcji przedsiębiorcy rolnego o ograniczonej odpowiedzialności oraz o stosowaniu prawa rolnego przez notariat. Jak widać, jest to część bardzo rozbudowana, zawierająca – w prze-

¹ L. Costato, A. Germanò, E. Rook Basile (red.), *Trattato di diritto agrario*, t. 1: *Il diritto agrario: circolazione e tutela dei diritti*; t. 2: *Il diritto agroambientale*; t. 3: *Il diritto agroalimentare*, Torino 2011. Zob. notę recenzyjną R. Budzinowskiego, „Przeгляд Prawa Rolnego” 2012, nr 1, s. 270 i n.

ciwienstwie do publikacji włoskiej – szerokie rozważania podejmujące problemy teoretyczne prawa rolnego.

Część druga dotyczy prawa rolno-żywnościowego. Obejmuje ona problematykę produktów rolnych tzw. wysokiej jakości i ich ochronę, prawa Unii Europejskiej w zakresie chowu i hodowli zwierząt i jego stosowania w Hiszpanii, regulacji GMO, śledzenia pochodzenia żywności w łańcuchu rolno-żywnościowym, etykietowania, prezentacji i reklamy produktów rolno-żywnościowych, bezpieczeństwa żywności, ochrony konsumentów tych produktów oraz odpowiedzialności za szkody spowodowane wadliwą żywnością. Zwraca uwagę szerokie ujęcie problematyki rolno-żywnościowej, ze szczególnym uwzględnieniem interesów przedsiębiorcy, ale także konsumentów, na każdym etapie łańcucha rolno-żywnościowego.

Część trzecia obejmuje prawo rolno-środowiskowe i wiejskie. Nie jest to fragment dzieła zbyt rozbudowany, zarówno pod względem objętości, jak i poruszanych zagadnień. Cztery rozdziały zawierają prezentację problematyki związków między rolnictwem a środowiskiem, także z punktu widzenia zmian klimatu, reżimu działalności leśnej, rolnictwa na obszarach górskich, rozwoju obszarów wiejskich oraz odpowiedzialności za szkody wyrządzone środowisku przez działalność rolniczą. Zwraca uwagę dosyć wąskie potraktowanie prawa rolno-środowiskowego, stanowiącego we wspomnianej publikacji włoskiej przedmiot odrębnego tomu, oraz niemal symboliczna prezentacja prawa rozwoju obszarów wiejskich.

Ograniczone ramy recenzji nie pozwalają szerzej ustosunkować się do zagadnień prezentowanych w publikacji. Warto natomiast w tym miejscu odnieść się do rozważań bardziej ogólnych, dotyczących kształtowania się hiszpańskiego prawa rolnego i jego ujmowania w systemie prawa.

Prawo to jest traktowane jako immanentna część prawa cywilnego, ale nie jest „ubogim krewnym” tej dziedziny prawa. Ten prywatnoprawny aspekt regulacji widać, gdy chodzi o prowadzenie działalności rolniczej, także gospodarczej. Wprawdzie występują regulacje z zakresu prawa publicznego (zwłaszcza dzięki prawu unijnemu), ale nie zmieniają one charakteru prawa rolnego w kierunku prawa publicznego. Rdzeń prawa prywatnego w prawie rolnym, jak piszą redaktorzy, pozostaje niezagrożony. Ze względu na złożoność metod regulacji prawo to ma charakter kompleksowy, ale nie jest traktowane (inaczej niż w państwach Ameryki Południowej) jako autonomiczna, odrębna gałąź prawa.

Na sposób ujmowania prawa rolnego wpłynęła nauka włoska, ciesząca się w doktrynie hiszpańskiej dużym uznaniem². W początkowym okresie, w pierwszych dekadach drugiej połowy XX wieku, prawo to było traktowane jako prawo gruntowe, skoncentrowane wokół problematyki gruntu rolnego (*fundus*). Na kolejnym etapie rozwoju ciężar regulacji przesunął się z problematyki gruntowej na działalność rolniczą, której wyróżnieniu służyła koncepcja cyklu rolno-biologicznego (*agrarietà*), opracowana przez profesora A. Carrozzę. Trzeci etap ewolucji prawa rolnego,

² Rozdział I, dotyczący swoistości prawa rolnego, napisał J.M. de la Cuesta Sáenz.

od połowy lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, związany jest z komercjalizacją produktów rolnych i interwencjonizmem na rynkach rolnych. Problemy dotyczące żywności przyniosły przesunięcie punktu ciężkości prawa rolnego w kierunku zagadnień łączących się z bezpieczeństwem żywności i rozwojem regulacji dotyczącej żywności, co z kolei spowodowało proces wyodrębniania się prawa żywnościowego (traktowanego też jako prawo rolno-żywnościowe). Wreszcie ostatni etap tej ewolucji włączył w obręb zainteresowań prawa rolnego problematykę rolno-środowiskową. Tym samym obecne prawo rolne znacznie różni się od tego, które istniało w momencie jego „narodzin”, przedmiot regulacji uległ znacznemu rozszerzeniu.

Nieco inaczej ewolucję hiszpańskiego prawa rolnego prezentuje L.A. Bourges³, nawiązując do systematyki przyjętej w doktrynie francuskiej. W pierwszym etapie kładziono nacisk na szczególnie reżim prawny działalności wytwórczej w rolnictwie związany z wykorzystaniem ziemi. Prawo rolne, zwane wówczas (przed I wojną światową) prawem wiejskim, zajmowało się relacją między rolnikiem a ziemią oraz organizacją prawną gospodarstwa; rolnik wytwarzał produkty rolne, ale w zasadzie nie trudnił się ich komercjalizacją. Drugi etap związany był z recepcją poglądów doktryny włoskiej i posługiwaniem się już nazwą „prawo rolne”. W centrum zainteresowania nadal była ziemia i gospodarstwo rolne, ale prawu rolnemu przypisywano charakter autonomiczny. O jego otwartości na zmiany świadczy wprowadzenie w 1942 r. pojęcia przedsiębiorstwa rolnego do włoskiego kodeksu cywilnego. Z kolei trzeci etap (po drugiej wojnie światowej) oznacza uwzględnienie w legislacji rolnej postępu technologicznego – mechanizacji rolnictwa, stosowania nawozów, tzw. zielonej rewolucji itd. Koncentracja zainteresowań na ziemi i gospodarstwie rolnym była już traktowana jako archaiczna. Na tym etapie w doktrynie pojawiła się wspomniana wcześniej koncepcja *agrarietà* A. Carrozzy, wprowadzona do francuskiego porządku prawnego w 1988 r., a do włoskiego – w 2001 r. Natomiast czwarty etap podkreślał rolę, jaką w prawie rolnym odgrywała produkcja żywności i żywność jako taka. Część doktryny widziała kontynuację prawa rolnego w postaci prawa rolno-żywnościowego, uwzględniającego także relację między wytworzonymi dobrami (żywnością) a konsumentem. Prawo rolno-żywnościowe traktowane jest jako połączenie prawa rolnego z prawem żywnościowym w zakresie większości produktów rolnych, to jest tych przeznaczonych do konsumpcji jako żywność. Autorka tych rozważań postuluje, żeby ze względu cechy sektora rolnego (produkcja przeznaczona na rynek, jej komercjalizacja, uwzględnienie zagadnień środowiskowych i zrównoważonego rozwoju) umiejscawiać prawo rolne bardziej w obrębie prawa gospodarczego; służyłoby to poluźnieniu związków tego prawa z prawem cywilnym. Realizacja takiej koncepcji wyznacza już piąty etap ewolucji prawa rolnego.

Jak widać, rozważania zawarte w recenzowanej pracy zawierają nie tylko informację o różnych szczegółowych problemach hiszpańskiego prawa rolnego, ale także

³ Autorka rozdziału 2 dotyczącego ewolucji prawa rolnego i jego redefinicji w świetle nowych wyzwań.

dostarczają wielu inspiracji o charakterze bardziej teoretycznym co do jego ujmowania i rozwoju w przyszłości. Mogą one stanowić znakomitą podstawę do porównań z polskim prawem rolnym, inspirowanym w okresie ostatnich piętnastu lat przez unijne prawo rolne. Wprawdzie występują istotne różnice co do genezy oraz ujmowania tego prawa w obu porządkach prawnych, ale wspólne są problemy związane z jego obecnym kształtem oraz z wyzwaniem przyszłości. Nauka prawa rolnego w Hiszpanii w ostatnich dekadach doskonale się rozwija, mimo że agraryści prowadzą badania z reguły w ramach katedr prawa cywilnego.

ROMAN BUDZINOWSKI, KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI

PRZEGLĄD CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

„Agrar- und Umweltrecht“

Alfred Scheidler, *Naturschutzrechtliche Eingriffsregelung und Landwirtschaft*, (Regulacje interwencyjne w zakresie prawnej ochrony przyrody a rolnictwo), AUR 2019, nr 3, s. 88–93.

Przedmiotem rozważań są niemieckie regulacje interwencyjne w zakresie ochrony przyrody. Pomiędzy nowoczesnym rolnictwem a ochroną środowiska istnieje swoisty związek. Rolnictwo, jak i leśnictwo, są zależne od środowiska, a zatem jego ochrona leży w ich interesie gospodarczym. Z jednej strony intensywne rolnictwo stanowi istotną przyczynę zanieczyszczenia i degradacji środowiska. Z drugiej natomiast jest jednym z tradycyjnych i, pod względem zaopatrzenia w żywność, koniecznym wykorzystaniem krajobrazu. Podaż żywności służy zaspokojeniu podstawowej potrzeby ludzkości, ma zatem dużą wartość ekonomiczną. Żywność można jednak pozyskać jedynie poprzez ingerencję w środowisko naturalne. Fakt, że rolnictwo musi spełniać wymagania zarówno ekonomiczne, jak i ekologiczne, implikuje konieczność określenia specjalnego statusu rolnictwa. Aby z jednej strony uwzględnić interesy gospodarcze rolnictwa, a z drugiej strony kwestie ochrony środowiska i przyrody, konieczne jest zachowanie odpowiedniej równowagi.

Autor podkreśla, że rozporządzenie interwencyjne w zakresie ochrony przyrody stanowi, iż osoba odpowiedzialna za znaczną ingerencję w przyrodę i krajobraz jest zobowiązana do unikania szkód oraz do rekompensat. W przypadku rolnictwa istnieją jednak wyłączenia. Pewne działalności rolnicze, które z natury rzeczy mogą być uznane za ingerencję, nie są tak kwalifikowane, co rodzi różne skutki prawne.

Matthias Wiemers, *Agrarreform durch Lebensmittelpolitik – zum neuen Recht des ökologischen Landbaus* (Reforma rolna poprzez politykę żywnościową – nowe regulacje w zakresie rolnictwa ekologicznego), AUR 2019, nr 4, s. 131–136.

Autor zauważa, że przed pierwszymi regulacjami unijnymi w zakresie rolnictwa ekologicznego możliwe było promowanie żywności wytworzonej w ramach specjalnego procesu produkcji, a także żywności o określonych właściwościach w granicach prawa konkurencji. Jednak dopiero w 1991 r. przyjęto pierwsze unijne regulacje, określające wymagania dla uprawy i produkcji środków spożywczych, które można nazwać produktem ekologicznym lub produktem rolnictwa ekologicznego. W artykule omówiono założenia nowego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2018/848 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, które będzie stosowane od 1 stycznia 2021 r.

Podsumowując poczynione rozważania i przedstawione krytyczne uwagi do nowych rozwiązań, autor wskazuje, że to, czy regulacje te rzeczywiście będą wspierać dalszy rozwój rolnictwa ekologicznego, tak pożądanego przez dużą część populacji UE, będzie zależeć w zasadzie od przyjmowanych regulacji wykonawczych.

Astrid von Blumenthal, *Anspruchssicherung, Haftungsvermeidung und „Technical Compliance“ für Biogasanlagenbetreiber* (Zabezpieczenie roszczeń, unikanie odpowiedzialności oraz „Technical Compliance” dla operatorów biogazowni), AUR 2018, nr 5, s. 162–168.

Punktem wyjścia rozważań jest stwierdzenie, że hasło „Technical Compliance” jest obecne na ustach wszystkich, zwłaszcza reprezentantów przemysłu motoryzacyjnego. Jednak zgodność z technicznymi wymogami prawnymi jest szczególnie ważna niezależnie od dziedziny gospodarki i stanowi wyzwanie także dla sektora energetycznego, a zwłaszcza dla operatorów biogazowni. Biorąc pod uwagę złożoność prawodawstwa w tym zakresie, pierwszą trudnością dla operatora instalacji jest odnalezienie i rozpoznanie odpowiednich przepisów. Zastosowanie znaleźć mogą bowiem nie tylko przepisy prawa energetycznego, ale przykładowo również prawa budowlanego, prawa wodnego, prawa cywilnego, a nawet prawa pracy.

Celem artykułu jest przedstawienie problemów prawnych, z którymi mierzą się operatorzy biogazowni przy planowaniu i eksploatacji elektrowni. Pierwsza część publikacji koncentruje się na stosunkach prawnych między producentami instalacji a operatorami, w szczególności na roszczeniach, których operator może dochodzić w przypadku niedoboru mocy produkcyjnych w zakładzie. Natomiast druga część dotyczy różnych scenariuszy odpowiedzialności operatorów instalacji. Zdaniem autora, w związku z rozkwitem w ostatnich latach branży biogazowni, określenie zakresu odpowiedzialności prawnej konstruktorów i operatorów będzie częstym przedmiotem sporów sądowych.

„Revista de Derecho Agrario y Alimentario”

Pablo Amat Llombart, *La especial aplicación del derecho de la competencia a la producción y comercialización de productos agrícolas en el marco de la PAC* (Szczególne zastosowanie prawa ochrony konkurencji w produkcji i komercjalizacji produktów rolnych w świetle WPR), RDDA 2017, nr 71, s. 7–27.

Interwencje stanowią jedną z form ochrony konkurencji i mają na celu stabilizację rynków rolnych, zapobieganie eskalacji kryzysów rynkowych (środki interwencji rynkowej), a także pobudzanie popytu i wspieranie sektorów rolnych w UE w dostosowaniu się do zmian na rynku. Podejmowane są na mocy rozporządzenia o wspólnej organizacji rynków rolnych, które określa ramy funkcjonowania rolnictwa UE na jednolitym rynku oraz podstawy funkcjonowania prawa konkurencji. Środki interwencji rynkowej są finansowane z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG).

Sektorowe programy pomocy służą rozwiązaniu konkretnych problemów na niektórych unijnych rynkach rolnych. Mają one ułatwić unijnym sektorom rolnym dostosowanie się do warunków rynkowych oraz zwiększenie swojej konkurencyjności i stabilności. Sektor owoców i warzyw zależny jest w szczególności od organizacji producentów. W przypadku innych sektorów programy pomocy obejmują szczególne środki zapobiegania kryzysom i ograniczania ryzyka, mogące pełnić rolę interwencji na rynku. Aby zapewnić prawidłowe funkcjonowanie rynków rolnych i monitorować ich rozwój, Komisja Europejska gromadzi informacje od krajów UE i zainteresowanych podmiotów. Informacje te stanowią uzupełnienie dla unijnych interwencji na rynku i mają na celu zapewnienie większej przejrzystości rynku. Dane są kompilowane i udostępniane za pośrednictwem centrów monitorowania rynków i portalu z danymi rolniczymi.

María José Cazorla González, *El cultivo de los OMGs en el marco europeo tras la Directiva 2015/412* (Uprawa GMO w prawodawstwie europejskim w świetle dyrektywy nr 412/2015), RDDA 2017, nr 71, s. 67–82.

Autorka podjęła próbę przybliżenia nowej regulacji prawnej w zakresie określenia wzajemnego oddziaływania na siebie upraw rolnictwa genetycznie zmodyfikowanego, konwencjonalnego i ekologicznego. W tym zakresie przepisy dyrektywy nr 412/2015 nałożyły na państwa członkowskie uprawiające na swoim terytorium GMO obowiązek podejmowania na obszarach przygranicznych środków zapobiegających skażeniom.

W praktyce oznacza to konieczność utworzenia specjalnych stref buforowych uniemożliwiających przedostanie się materiału transgranicznego na terytorium pań-

stwa sąsiadującego. Będzie to miało jednak zastosowanie do tylko tych z państw, w których uprawa roślin genetycznie zmodyfikowanych została zakazana. Prawodawca unijny przewidział konieczność przygotowania się przez państwa członkowskie UE do wdrożenia w życie stosownych przepisów dyrektywy dając im na to czas do 3 kwietnia 2017 r. Należy podkreślić, że postanowienia wspomnianego aktu prawnego dotyczą jedynie upraw, a nie wprowadzania do obrotu i przywozu zatwierdzonych nasion zmodyfikowanych genetycznie. Celem wprowadzenia omawianej regulacji jest ochrona państw Unii Europejskiej przed przypadkowym rozprzestrzenieniem się organizmów transgenicznych.

Andrés Miguel Cosialls Ubach, *La agricultura familiar y el "land grabbing" ante la función social de la propiedad agraria y la nueva reforma de la PAC* (Rolnictwo rodzinne i "land grabbing" w świetle ich funkcji społecznych oraz nowej reformy WPR), RDDA 2017, nr 71, s. 83–94.

Podstawę unijnego rolnictwa stanowią rodzinne gospodarstwa rolne oraz gospodarstwa rolne o relatywnie niewielkiej powierzchni. Zgodnie z danymi statystycznymi, aż 84% ogólnej liczby gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej, prowadzonych jest przez rodziny, zaś 69% wszystkich gospodarstw liczy sobie mniej niż 5 hektarów powierzchni. Ich dalsze funkcjonowanie jest zagrożone m.in. z uwagi na nasilające się od jakiegoś czasu procesy związane z postępującą koncentracją ziemi rolnej w rękach zagranicznych osób prawnych. Sytuacja ta sprzyja zwiększaniu nierówności społecznych w rolnictwie oraz dalszemu rozwijaniu się zjawiska w postaci land grabbingu.

Jednym z celów Wspólnej Polityki Rolnej jest zapewnienie odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie. W celu realizacji tej zasady reforma WPR z 2013 wprowadziła szereg obostrzeń w postaci tzw. „degresji”, a więc obniżenia wysokości płatności bezpośrednich dla podmiotów prowadzących wielkopowierzchniowe gospodarstwa rolne. Najlepszy tego przykład stanowi rozporządzenie nr 1307/2013 (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009, Dz.Urz. UE L 347/608), które poprzez art. 11 zmniejsza kwotę płatności bezpośrednich, która ma zostać przyznana rolnikowi za dany rok kalendarzowy o co najmniej 5% w odniesieniu do części kwoty przekraczającej 150000 euro zysku. Zdaniem autorki konieczne jest podejmowanie dalszych działań prawnych mających na celu zapewnienie ochrony gospodarstw rodzinnych.

„Revue de Droit Rural”

Benoit Grimonprez, *L'agriculture urbaine: une agriculture juridiquement comme les autres?* (Rolnictwo miejskie: rolnictwo o takim samym statusie prawnym?), RDR 2019, nr 475, s. 31 – 36.

Rolnictwo miejskie występujące w wielu formach i modelach ekonomicznych stanowi coraz większe wyzwanie dla prawa rolnego. Autor artykułu podkreśla trudność zdefiniowania tego fenomenu ze względu na różne jego umiejscowienie w przestrzeni miejskiej. Działalność gospodarstw miejskich należy określać jako rolniczą. Rolnicy miejscy mogą korzystać ze wszystkich uprawnień przysługujących rolnikom działającym na obszarze wiejskim, ale podlegają także wszystkim obowiązkom i kontrolom zarezerwowanym dla tradycyjnego rolnictwa. Zdaniem Autora, rolnictwo miejskie wiąże się z dwiema gałęziami prawa – prawem dotyczącym obszarów wiejskich (kwestie gruntów i dzierżawy) oraz prawem zagospodarowania przestrzennego (konieczność uzgodnienia aspektu architektonicznego produkcji z normami konstrukcyjnymi budynków i z ich przeznaczeniem). Autor podkreśla, że wobec tendencji rozwoju gospodarstw miejskich konieczne są pewne zmiany legislacyjne.

Franck Barbier, *La régulation de l'agriculture de firme par le droit de l'environnement. Étude de cas* (Uregulowanie instytucji firmy rolniczej przez prawo ochrony środowiska. Studium przypadku) RDR 2019, nr 474, s.32–35.

Autor artykułu analizuje unormowanie instytucji firmy rolniczej w kontekście przepisów dotyczących ochrony środowiska. Nawet jeśli regulacje środowiskowe nie dotyczą w sposób bezpośredni firmy rolniczej, wiele zasad ma do niej zastosowanie chociażby przez wskazanie określonych progów działalności albo obszarów wymagających szczególnej ochrony. Firma rolnicza ma pewną łatwość przekształcania ograniczeń środowiskowych w nowe źródła zysku. W celu zilustrowania tej tendencji Autor podaje kilka przykładów. Jednym z nich jest produkcja zwierzęca, która wiąże się z rozprzestrzenianiem odpadów zwierzęcych, co może wpływać na pogorszenie jakości wód, szczególnie wody pitnej ze względu na obecność azotanów. Rozwiązaniem alternatywnym jest w tym wypadku metanizacja, aczkolwiek ta metoda podlega restrykcyjnym ograniczeniom prawnym. Kolejnym przykładem jest prowadzenie produkcji roślinnej, co uprawnia do występowania o pomoc finansową Państwa. Otrzymanie takiej pomocy warunkuje jednak uprzednie zrealizowanie określonych wymogów ekologicznych. Firmy rolnicze dysponują dużymi zasobami ludzkimi i zapleczem technicznym, jednakże prowadzone są często przez zewnętrznych inwestorów, a ich cele odbiegają od wyłącznej produkcji żywności.

Luc Bodiguel, *Quelle éthique pour la firme agricole à l'heure de la responsabilité sociale des entreprises?* (O etyce firmy rolniczej w czasach społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw), RDR 2019, nr 474, s.12–19.

W artykule poddano analizie etykę firmy rolniczej i przedsiębiorstwa rolnego. Autor charakteryzuje etykę jako normatywny proces moralny, wskazując na praktykę społeczną i tworzenie norm. Proces ten porównuje do koncepcji zrównoważonego rozwoju. Istotną kwestią jest zrozumienie roli przedsiębiorstwa rolnego w społeczeństwie. Bodiguel zaprzecza tezie, jakoby wyłącznym celem odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstwa był zysk i określa tę odpowiedzialność jako serce etyczne przedsiębiorstwa. Dla scharakteryzowania wartości etycznych, Autor proponuje wybranie najbardziej sugestywnych określeń z artykułu L.1 *Code rural* (kodeks rolny) i zakwalifikowanie ich jako fundamentalnych wartości prowadzenia gospodarstwa rolnego. Odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw powoli staje się przedmiotem przepisów prawnych. Autor podaje przykład deklaracji wyników pozafinansowych i projektu ustawy paktowej jako dokumentów mających na celu wprowadzenie etyki biznesu poprzez społeczną odpowiedzialność. Wydaje się jednak, że wpływ tych przepisów na firmy rolnicze będzie nieznaczący.

Katja Sontag, *Vers un dépassement de la propriété privée rurale: le cas des sports de nature* (W kierunku przekroczenia prywatnej własności na obszarze wiejskim: przypadek sportów uprawianych w środowisku naturalnym), RDR 2019, nr 473, s. 23–33.

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu sportów uprawianych w środowisku naturalnym na własność prywatną położoną na obszarach wiejskich. Autorka podkreśla wielofunkcyjność terenów rolniczych, zauważając, że własność prywatna zawsze naznaczona była elementem użytkowania kolektywnego. Istnieje wiele koncepcji związku między własnością prywatną a sportem uprawianym na świeżym powietrzu. Dostrzegalna jest tendencja do zachęcania udostępniania tych terenów sportowcom. Autorka opisuje zabiegi legislacyjne stosowane przez ustawodawcę w celu zapewnienia sportowcom możliwości korzystania z terenów wiejskich, wskazując jednocześnie mocne i słabe strony tych metod. Pośród nich wyróżnić można umowy sposób uregulowania dostępu, który okazuje się być jednak w pewnych okolicznościach niewystarczający. Autorka wskazuje na pewien brak spójności w unormowaniach już istniejących, sugerując ich rozdział na dwie kategorie: opłaty związane z dostępem do terenów i ryzyko z tego dostępu wynikające. Uprawianie sportu w środowisku naturalnym może negatywnie wpłynąć na stan przyrody. Z tego względu należy podjąć działania legislacyjne w celu ochrony środowiska.

„Diritto Agroalimentare”

Francesco Adornato, *Riflessioni sulla Costituzione* (Refleksje nad konstytucją), DA 2019, nr 1, s. 11–19.

Niniejszy numer czasopisma poświęcony został pracom profesora Giovanniego Galloni, wybitnego włoskiego agrarysty, który zmarł w kwietniu ubiegłego roku. Dlatego przedmiotem rozważań autora są opracowania naukowe tego wybitnego prawnika dotyczące zagadnień prawa rolnego w konstytucjach państw europejskich. Wiele rozważań poświęcił on ewolucji europejskiego konstytucjonalizmu w kontekście coraz silniej akcentowanych wątków agrarnych. Proponowane przezeń rozwiązania znalazły odzwierciedlenie we wprowadzanych zmianach legislacyjnych oraz sposobie dokonywania ich właściwej wykładni. Refleksje na temat związków prawa rolnego i konstytucyjnego, kontraktów rolnych oraz rekultywacji gruntów ukształtowały Galloniego także jako polityka.

Marco Goldoni, *Integrazione dell'oggetto con ambiente e alimentazione* (Integracja przedmiotu ze środowiskiem i żywieniem), DA 2019, nr 1, s. 19–37.

Autor skupia się na pracach Giovanniego Galloni dotyczących związków prawa rolnego z prawem ochrony środowiska i żywnościowym. Galloni wskazywał na wciąż rosnące znaczenie aspektów środowiskowych i żywnościowych, które od lat 90. coraz częściej wykorzystywane były do argumentowania rozstrzygnięć sądów włoskich, w tym Trybunału Konstytucyjnego. Poświęcił on także wiele opracowań pojęciu gospodarstwa rolnego, rozumianego jako centralny punkt prywatnego prawa rolnego, w kontekście prawa ochrony środowiska, które jest przecież prawem publicznym. Także kwestie związane z umacniającą się pozycją prawa żywnościowego eksponują, jak bardzo wieloaspektowa jest współczesna działalność rolnicza. W swoich pracach profesor Galloni starał się odpowiedzieć na pytanie, czy jest możliwe skonstruowanie, obok istniejącej już ogólnej teorii prawa rolno-środowiskowego, teorii prawa rolno-żywnościowego.

Francesco Macario, *Giovanni Galloni e prospettiva comparatistica* (Giovanni Galloni i perspektywa komparatystyczna), DA 2019, nr 1, s. 45–57.

Autor wspomina prace prawno-porównawcze Giovanniego Galloni. Pierwsze tego typu prace profesor publikował już w latach 60. Kwestią najbardziej interesującą było dla niego porównanie modeli przedsiębiorstwa rolnego jako celu reform rolnych w nowoczesnych państwach, przy jednoczesnym uwzględnieniu bliskich relacji pomiędzy władztwem publicznym oraz zasadami prywatnej działalności rolniczej kształtujących się w państwach po drugiej wojnie światowej. Porównanie uwarunkowań politycznych i ideologicznych w konstytucjach różnych państw, w odniesieniu do problematyki przedsiębiorstwa rolnego, jest także punktem centralnym jednego z rozdziałów *Lekcji*

o prawie przedsiębiorstw rolnych Galloniego, w którym autor akcentuje znaczenie badań historycznych i porównawczych dla rozwoju studiów prawnych.

Massimo Sargiacomo, *Accounting practices in the supply chain of the wine industry* (Praktyki rachunkowe w łańcuchu dostaw przemysłu winiarskiego), DA 2019, nr 1, s. 129–149.

Artykuł prezentuje przegląd głównych praktyk księgowych w łańcuchu dostaw przemysłu winiarskiego. Autor przybliży główne cechy przemysłu winiarskiego oraz wartości, na których opierają się główne i pochodne cele działalności w sektorze winiarskim. Dalej wyjaśnia, jak zbudować efektywną strukturę rozliczania kosztów w małej i średniej firmie winiarskiej oraz wskazuje główne problemy księgowe związane z zarządzaniem zapasami. Prezentuje także najnowsze dane statystyczne dotyczące światowego przemysłu winiarskiego.

OPRACOWANIE: ELIZA JACHNIK

„Rivista di Diritto Agrario”

Paolo Carozza, *Agricoltura tra Europa, Stati e Regioni. Quale futuro per una „non-materia”?* (Rolnictwo między Europą, Państwem i Regionami. Jaka jest przyszłość tej „nie-materii?”), RDA 2018, z. 1, s. 3–27.

Artykuł dotyczy koncepcji rolnictwa opartej na regulacji włoskiej Konstytucji i Traktacie o funkcjonowaniu UE. Autor wskazuje, że klasyczny termin „rolnictwo” z działu V włoskiej Konstytucji i znaczenia nadanego mu na mocy reformy z 2001 roku obecnie zanika.

Rolnictwo zalicza się w świetle przepisów Konstytucji do kompetencji regionów (art. 117 ust. 4), a jednocześnie należy przede wszystkim do kompetencji UE (art. 38–44 Traktatu o funkcjonowaniu UE) i kraje członkowskie UE nie mają zbyt wielkich możliwości podejmowania decyzji co do jego funkcjonowania. Jednakże wiele kwestii dotyczących rolnictwa dzielonych jest między UE, kraje członkowskie i regiony, co pozwala zaliczyć rolnictwo do obszarów tzw. wielopoziomowego „governance”.

Alberto Abrami, *La nuova legislazione forestale nel decreto 3 Aprile 2018, N. 34* (Nowa regulacja leśna w dekreście z 3 kwietnia 2018r., nr 34), RDA 2018, z. 1, s. 101–109.

Autor omawia nową regulację leśną – Dekret z 3 kwietnia 2018 r., nr 34, który aktualizuje art. 5 ustawy delegowanej z 28 lipca 2016r., nr 154. Zdaniem autora las nie

jest już postrzegany przez prawodawcę jako ekosystem, lecz jako „producent” drewna. Według opinii autora nowy akt prawny powiela rozwiązania z lat minionych. Autor dochodzi do wniosku, że wątpliwa jest zgodność omawianego aktu prawnego z włoską Konstytucją, skoro ta ostatnia przyznaje regionom wyłączne kompetencje w zakresie leśnictwa.

Silvia Bolognini, *La Comunicazione della Commissione Europea „Il futuro dell'alimentazione e dell'agricoltura”* (Komunikat Komisji UE „Przyszłość żywienia i rolnictwa”), RDA 2018, z. 1, s. 110–135.

Przedmiotem rozważań autorki jest treść Komunikatu Komisji UE pt. „Przyszłość żywienia i rolnictwa”, który wpisuje się w dyskusję na temat problemów wspólnej polityki rolnej, dotkniętej biurokracją i w związku z tym nieefektywnej. Analizowany dokument nawiązuje do przełomowych zmian w unijnym budżecie związanych z niepewnością przyszłości rolnictwa i brexitem.

Ani w Białej Księdze w sprawie przyszłości Europy, ani w innych dokumentach Komisji UE pierwotny sektor rolny nie został potraktowany z właściwą uwagą. Zdaniem autorki, Komunikat Komisji UE nawiązuje do nowego rozporządzenia UE nr 2017/2393, które wprowadza zasadnicze modyfikacje podstawowych aktów prawnych dotyczących wspólnej polityki rolnej. Komisja UE upatruje w produkcji rolnej gwarancję bezpieczeństwa żywnościowego, a więc także przyszłego dobrobytu UE.

OPRACOWANIE: KATARZYNA LEŚKIEWICZ